

عنوان مقاله:

**نقد و بررسی شیوه های آموزش زبان فارسی
در مجموعه کتاب های "آموزش نوین زبان فارسی"
اثر دکتر احسان قبول**

زبان فارسی دریچه ای است به سوی پهنه گسترده تمدن باستانی، تاریخ پر فراز و نشیب، فرهنگ پیشرو، هنر معناگرا، ادبیات انسانی و اندیشه ها و آیین حقیقت گرای ملت ایران، و آموزش این زبان به غیر فارسی زبانان، خدمتی متعالی است در راستای آشنایی ملت های دیگر با این ارزش های متعالی و جهان زیبای ایرانیان در درازنای تاریخ؛ بنابراین با توجه به ارتباطات و تعاملات گسترده کشور ایران با کشورهای دیگر در عرصه های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، هنری، و علمی ضرورت آموزش زبان فارسی در سطح جهانی و خصوصا منطقه پیش از پیش اهمیت می یابد. در این پژوهش سعی بر این است تا مجموعه کتاب های آموزش نوین زبان فارسی تألیف "دکتر احسان قبول" را مورد کنکاش قرار داده و با روش تحلیل محتوا، میزان استفاده از مهارت های چهارگانه در آموزش زبان فارسی را مورد بررسی قرار دهیم. بررسی های انجام شده حاکی از آن است که تأکید بر این مهارت ها در هر دوره با دوره های دیگر متفاوت است.

شایان ذکر است که مجموعه کتاب های مورد بررسی، با رویکرد نوین خود، در حال حاضر منبع اصلی آموزش زبان فارسی در کشور لبنان به شمار می آید.

۱- مقدمه:

مسئله اهمیت آموزش زبان و ضرورت توجه به آن در ارزش این پدیده نهفته است؛ چرا که در ایجاد روابط بین انسان‌ها و شکل‌گیری شخصیت، ساخت هویت فردی و اجتماعی مؤثر است.

زبان فارسی نیز از این مهم مستثنی نبوده و ضرورت آشنایی غیر فارسی‌زبانان با این زبان کهن بعد از پی بردن به قدمت این زبان، تاریخ پر فراز و نشیب آن، فرهنگ غنی آن به خصوص بعد از درآمیختن با آموزه‌های اسلامی، امری بدیهی می‌نماید.

از این روست که شاهد افزایش فارسی‌آموزان در کشورهای مختلف هستیم که با علاقه وافری به یادگیری این زبان روی می‌آورند.^۱ و به جاست ایرانیان نیز در جهت اعتلای زبان خویش و هر چه بهتر آموزش دادن آن به افراد علاقه‌مند به زبان فارسی در سراسر دنیا تلاش نمایند. در این زمینه گام‌های بزرگی برداشته شده است که از جمله آن‌ها می‌توان به کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان اشاره نمود و از این میان کتاب دکتر احسان قبول با عنوان «آموزش نوین زبان فارسی» قابل ذکر است. این از یک سو، و از سوی دیگر در آموزش هر زبانی باید مهارت‌های اساسی شنیدن، صحبت کردن، خواندن و نوشتن مورد توجه قرار گیرند؛ چه آن‌ها مهارت‌های به هم‌وابسته‌ای هستند که با فعالیت‌های هم‌زمان، تمرین و تکرار، تعمق و یادگیری در هم تنیده شده‌اند. از سوی سوم حرکت به سوی نقد و بررسی کتاب‌ها در این زمینه می‌تواند در بهبود روند آموزش زبان فارسی یاری همراه باشد.

از این رهگذر مقاله حاضر با روش توصیفی - تحلیلی به بررسی و نقد کتاب مذکور پرداخته است.

از مهم‌ترین سؤالاتی که پژوهش حاضر در صدد یافتن پاسخ آن‌هاست عبارتند از:

- شیوه عملکرد کتاب «آموزش نوین زبان فارسی» در آموزش زبان فارسی چگونه است؟

- کتاب نام‌برده تا چه حد در آموزش مهارت‌های چهارگانه اساسی در آموزش زبان موفق بوده است؟

- آیا ترتیب آموزش مطالب در کتاب بر اساس مهارت‌هاست؟

۲- نقد و بررسی کتاب «آموزش نوین زبان فارسی» بر اساس مهارت‌های چهارگانه:

کتاب «آموزش نوین زبان فارسی» نوشته احسان قبول که پژوهش حاضر نقد و بررسی آن را به عهده گرفته است هم اکنون کتاب آموزش زبان فارسی به عرب‌زبانان لبنانی است و شامل سه جلد است.

در این مقاله بعد از ارائه تعریف جداگانه برای هر مهارت که تنها به منظور برجسته‌سازی نکته‌ها و ویژگی‌های مخصوص هر یک از آن‌ها در یادگیری است، به بررسی کتاب دکتر احسان قبول بر اساس مهارت‌ها پرداخته شده است. ذکر این نکته نیز خالی از لطف نیست که هر گاه از مهارت‌های زبانی با عناوین مختلفی از جمله مهارت‌های اصلی، کلاسیک، پایه و چهارگانه سخن به میان می‌آید ترتیب و توالی آن‌ها عمدتاً به صورت شنیدن، صحبت کردن، خواندن و نوشتن است (حقانی، ۱۳۸۴، ۲).

۱-۲ مهارت شنیدن:

۱. برای نمونه مراجعه شود به گزارشات‌هایی که در این باره از وضعیت فارسی‌آموزان در کشورهای مختلف ارائه شده است مانند: زبان و ادبیات فارسی در اردن، از عبدالکریم علی جرادات، گزارش، سال ۴، ش ۳.

شنیدن اولین و اساسی ترین مهارت می باشد که از زمان دمیده شدن روح به بدن انسان در بطن مادر آغاز می شود. گرایش به تکلم در افراد طبیعی نخست در قلمرو صور شنیداری ذهن (imagery auditory) شکل می گیرد و از آنجا به اعصاب کنترل کننده اندامهای گویایی منتقل می شود. برقراری ارتباط زبانی با دیگران در درجه اول از راه گوش صورت می گیرد و بنابراین گوینده باید بکوشد تا پیام خود را به گوش شنونده برساند، در غیر این صورت رشته ارتباط دیر یا زود پاره خواهد شد (جعفرلیسند <http://afarineshdaily.ir>)

در «آموزش نوین زبان فارسی»: «

نخستین چیزی که زبان آموز در بدو فراگیری زبان فارسی با آن مواجه می شود خواندن و یا نوشتن نیست بلکه شنیدن است؛ و چه بهتر که این شنیدن با واژه های ساده و پر کاربرد باشد که مؤلف نیز به این مهم توجه داشته است. و در درس اول این گونه آمده است: (آمد، رفت، بابا، مامان، برادر، خواهر (= خاهر)، خانه، اداره، بازار، مدرسه، صبح، ظهر، عصر، شب، از، به) و سپس شنیدن همین واژه ها در قالب جملاتی ساده مانند: بابا آمد، مامان رفت و... (قبول، ۱۳۸۸ ش، ۱: ۷).

در تلفظ واج ها نیز شنیدن نحوه تلفظ واج ها بسیار بیشتر از جنبه نوشتاری آنها مد نظر مؤلف بوده است، و بی جهت نیست که مصوت های بلند (آ-ای-او) به وجهی نگارش شده است که شنیده و خوانده می شود اما نوشته نمی شود مانند:

باد = ب+آ+د بیش = ب+ای+ش بود = ب+او+د (همان، ۱: ۸)

و یا در تلفظ صامتهای: آء، اء، وء، ئ (ع - ع - ع - ع) این صداها مرادف یکدیگر قرار داده شدند در حالی که وجه نوشتاری هر یک با دیگری متفاوت است، همچنین واژه هایی که در زیر مجموعه این صامتها و دیگر صامتها آورده شده است از نوع واژه هایی است که برای زبان آموز بیگانه و ناآشناست: آتش، آسیب، ابر، بهار، بازار، بحران، بیست (همان، ۱: ۳۱)

و این خود شاهد این مدعاست که مؤلف بیش از هر چیز بر جنبه شنیداری و گفتاری واژگان، واج ها، مصوتها و صامتها تاکید داشته، به ویژه اینکه زبان آموزان در آغاز راه آموختن هستند و می بایست با افزایش توانایی شنیداری، مقدمات گفتگو و پرورش مهارت های بعدی (خواندن و نوشتن) را در آنان فراهم آورد.

از آنجا که زبان مادری زبان آموزان عربی است، آوردن چهار صامت (پ، چ، ژ، گ) (قبول، ۱۳۸۸ ش، ۱: ۶۷) یکجا و به طور مستقل از بیست و هشت صامت مشترک فارسی و عربی موجب می شود حس شنوایی زبان آموز به سادگی و با انگیزه هر چه بیشتر با صامتهای متفاوت این دو زبان آشنا گردد، علاوه بر آن که این کتاب را مختص آموزش به فراگیران عرب زبان نمی سازد.

مبحث " بشنوید و تکرار کنید" به فرایند طولانی شدن و تغییر جمله مبتنی بر فعل می پردازد و به تدریج جای خود را به متن می دهد. در این بخش فارسی زبانان صرفاً بر اساس شنیدن به تکرار جمله ها می پردازند؛ اگر چه برای خواندن و اشتباهات تلفظی نیز قابل استفاده است مانند:

رفت/بابا رفت/بابا از خانه رفت/بابا از خانه رفت (همان، ۱: ۱۱)

شنیدن شعرهای ساده به زبان بیگانه گام مؤثری خواهد بود در جهت ارتقای مهارت شنیداری زبان آموزان و به تبع آن پیشرفت دیگر مهارت های زبانی آنان، و در این راستا مؤلف، این اصل را با آوردن و شنیدن شعرهای ساده

تر تا شعرهایی کمی مشکل تر مورد توجه و اهتمام ویژه خود قرار داده است مانند شعر بچه های جهان که از نخستین اشعار این مجموعه است (همان، ۱: ۶۴)

بچه های پاک دل / بچه های مهربان/چشمه های زندگی/روشنی های جهان.... (محمود کیانوش)

- مهارت شنیداری بارها و بارها در کنار مهارتهای دیگر مورد استفاده قرار گرفته است :

شنیداری و نوشتاری مانند: گفتگوی زیر را از سی دی بشنوید و بنویسید (همان، ۱۳۹۰، ۳: ۷)

شنیدن و خواندن و نوشتن و گفتگو مانند: شنیدن متن بزرگمهر وزیر دانشمند ایرانی، نوشتن و صحبت کردن

درباره متن و پاسخ به سوالات آن (قبول، ۳: ۲۷-۲۹).

۲-۲- مهارت صحبت کردن:

صحبت کردن دومین مهارت از مهارت های چهارگانه آموزش زبان است که در مرحله بعد از شنیدن و قبل از

خواندن و نوشتن قرار می گیرد. در بین جانداران تنها انسان از این ویژگی برخوردار است (الفضیلة، ۲۰۰۹م، ۱۶).

در فرایند صحبت کردن گوینده پارامترهایی را بر خود لازم می داند که عبارتند از: ۱- تلفظ حروف از محل

درست آنها به طوریکه برای شنونده واضح باشد. ۲- ترتیب و چینش کلمات به گونه ای که هدف گوینده و شنونده

هر دو را محقق کند. ۳- افکارش را دسته بندی کند. ۴- قواعد دستور زبانی (نحوی و صرفی) را رعایت کند. ۵- در

شنونده تأثیر بگذارد. ۶- واژگان زبانی را به کار گیرد. ۷- توانایی در جهت برانگیختن شنوندگان و جلب توجه آنها را

داشته باشد. ۸- تکیه و زیر و بم و آهنگ موجود در کلام را رعایت کند. ۹- مکث مناسب و حرکات بدنی در کمک به

ادای واژگان را به کار گیرد. (علیان، ۱۹۹۲م، ۹۶-۹۹)

مهارت صحبت کردن در " آموزش نوین زبان فارسی " به شیوه های زیر مورد اهتمام نویسنده بوده است:

- توجه نویسنده به زبان به عنوان نظام ارتباطی کاربردی نه نظام دستوری؛ چرا که از کنار قواعد دستوری سریع

گذشته و بیشتر بر روی واژگان و ساخت جمله ها تأکید می کند و این رویکردی است که زبان شناسان در آموزش

زبان بسیار به آن توجه کرده اند؛ تیلور معتقد است که زبان آموزان نمی توانند درک آگاهانه ای که از دستور زبان

دارند را در ارتباط واقعی به کار برند. او از روش هایی حمایت می کند که زبان آموزان با زبان از طریق به کار بردن

آن آشنا می شوند تا اینکه با مطالعه آن زبان را یاد بگیرند. (چستن، ۱۳۷۸، ۴۵۶) سلس مرسیا^۱ نیز چندین عامل مهم

را که بین رابطه مطالعه دستور زبان و یادگیری زبان دوم اثر می گذارد مورد بررسی قرار می دهد و معتقد است که

اطلاعات دستوری برای زبان آموزان بزرگسال مهم تر است اما برای کودکان اهمیت کمتری دارد و هم چنین برای

دانشجویان پیشرفته تر نسبت به مبتدیان مهم تر می باشد. (همان، ۴۵۶)

- ارائه بخشی تحت عنوان «بشنوید و تکرار کنید» که بر تقویت زبان آموز در این قسمت می افزاید. مانند:

«ایستاد. / کودک ایستاد / کودک روی میز ایستاد / کودک در خانه روی میز ایستاد / دیروز کودک در خانه روی میز

ایستاد» (قبول، ۱۳۸۸، ۳۶: ۱).

- ارائه گفت و گوهایی بر اساس کلمات جدید هر درس و دستور زبان آموخته شده که در آن از زبان آموز

خواسته می شود که آنها را با همکلاسی خود تمرین کند. مانند:

^۱ - Celce Murcia

«امین: سلام مامان! صبح به خیر! / مامان: سلام عزیزم! صبح به خیر! / امین: آیا دیشب باران بارید؟ / مامان: نه؛ دیشب برف بارید / امین: آیا صبح هانیه به مدرسه رفت؟ / مامان: نه؛ هانیه به مدرسه نرفت. او بیمار است. / امین: آیا او به بیمارستان رفت؟ / مامان: آره؛ او با بابا به بیمارستان رفت» (همان، ۱: ۵۳)

- آغاز آموزش با چگونگی تلفظ واج‌ها چنانکه خود متذکر شده «در آموزش تلفظ واج‌ها صورت صوتی اهمیت دارد؛ نه معنای آنها. شنیدن و تکرارهای زیاد فارسی آموزان بعد از صدای استاد ولوح فشرده از اهمیت زیادی در این بخش برخوردار است». (همان، ۱: ۵)

- چیزی که تا حدی از قوت کار کاسته است نحوه پاسخ دهی به سؤالات است. برای نمونه: "آیا حمید به بازار رفت؟ بله، حمید به بازار رفت." (همان، ۱: ۲۰) این روش سنتی که معمولاً در آموزش زبان به کار می‌رود و طی سؤالات پرسشی از زبان آموز خواسته می‌شود که به طور کامل پاسخ دهد و به بله و خیر اکتفا نکرده و یا حتی تغییری در صورت سؤال ندهد، روشی است که از طرف زبان شناسان خیلی مورد تأیید نیست. آنها بر این عقیده هستند که معلم باید به دانشجوی خود برقراری ارتباط را به سریع‌ترین و کامل‌ترین سطح آن تسریع دهد. به عبارت دیگر، نباید صحبت غیر ضروری و تصنعی تولید کرد تا مانع مبادله ارتباطی گردد. "یک ویژگی مربوط به گفتار مکالمه‌ای این است که واحد اساسی بیان مطالب مانند وضعیت نوشتن و خواندن، جمله نیست، بلکه بیشتر به صورت عبارت‌ها و جمله‌واره‌ها است. متکلمین به مبادله و گروه‌های واژگانی ناقل مفهوم تمایل دارند تا جملات کامل، و عناصر غیر ضروری جمله را حذف می‌کنند." (چستن، ۱۳۷۸، ۴۴۶)

- دادن کلماتی به زبان آموز و درخواست تشخیص کلمات دارای صامت خاصی مانند: «کلمه‌های زیر را با صدای بلند بخوانید و آنهایی را که دارای صامت «ت=ط» هستند مشخص کنید: شباهت، بیمار، ضوابط ...» (همان، ۱: ۳۲) مزیت این نوع تمرین ثبت کلمات در ذهن فرد است.

- آموزش عبارت‌های غیر رسمی در کنار عبارات رسمی. واژه‌هایی مثل "آره" به جای "بله" یا "جون" به جای "جان" (همان، ۱: ۱۳).

- اهمیت دادن مؤلف کتاب به متن در آموزش زبان فارسی و ارائه تمارینی به زبان آموز که از وی می‌خواهد تا جاهای خالی یک متن را بر اساس آنچه آموخته پر کند؛ برای نمونه: «ورزش برای زندگی امروز بسیار مهم و اساسی است. ورزش باعث فعالیت بدن انسان می‌شود و بسیاری از بیماری‌ها را از انسان ... می‌کند. بنابراین لازم است ما هر روز یک تا دو ساعت ... کنیم.» (قبول، ۱۳۹۰، ۳: ۸۱)

- استفاده از اشخاص بیشتری در آموزش مهارت گفت و گو که شکل طبیعی‌تری را برای آن فراهم ساخته و توانایی ارتباط اجتماعی را در زبان آموز تقویت می‌کند. چرا که گفت و گو و صحبت کردن مهارتی است که به واسطه آن گوینده می‌تواند اعتقادات، احساسات و افکار و تجاربش را به دیگران منتقل کند، و این مهارت به منصف ظهور نمی‌رسد مگر با حضور حداقل دو نفر که یکی شنونده و دیگری گوینده است و در حین صحبت کردن به جا به جایی نقش هایشان می‌پردازند. (علیان، ۱۹۹۲، ۲۰)

- توجه نویسنده به ویژگی‌های فراسو زبانی: آهنگ کلام، تکیه صدا، بلندی صدا، تُن صدا ممکن است گاهی به اندازه مفهوم و یا بیش از خود کلمات پیامی را منتقل سازند. هم چنین حرکت اندام‌ها، خیره شدن و حالت‌های چهره، عنصر دیداری را به کلمات گوینده اضافه می‌کند تا پیام قوی‌تر و احساسی‌تری را نشان دهد. (چستن، ۱۳۷۸،

۴۴۷) به عنوان مثال نویسنده در آموزش جملات پرسشی و خبری و تفاوت بین آنها به تغییر آهنگ صدا در آنها اشاره کرده است؛ که در جمله خبری آهنگ صدا به صورت افتان است و در جملات پرسشی غالباً آهنگ صدا به صورت خیزان است. نکته دیگر تکیه است. تغییر آهنگ صدا و تکیه از مواردی هستند که در تقویت مهارت صحبت کردن و ارتباط با اهل زبان بسیار مهم هستند، چرا که با تغییر آنها گوینده می تواند معانی متفاوتی را به شنونده منتقل کند. مثلاً جمله "پدرت دیروز به خانه برگشت" اگر به آهنگ افتان ادا شود، القای خبر اراده شده است و چنانچه با آهنگ خیزان بیان شود جمله حالت پرسشی به خود می گیرد اگرچه در آن قید پرسشی به کار نرفته است. همچنین تغییر جای تکیه بر کلمات "پدرت" و "دیروز" معنای متفاوتی را ایجاد کرده و در نتیجه چنانچه در جمله پرسشی به کار رود، شنونده با توجه به کلمه تکیه دار جواب های متفاوتی را می دهد (۰).

- انتخاب موضوعات پرکاربرد مانند سلامتی، سفر، ورزش، خانواده، طبیعت و مانند آن برای گفت و گو که به نحوی سعی در برانگیختن انگیزه زبان آموزان برای گفت و گو در کلاس ها داشته است.

- ارائه ضرب المثل ها یا ابیات شعری و درخواست توضیح شفاهی از زبان آموز: مثلاً معلم از شاگردان می خواهد در مورد موضوعی مثل لباس و اعضای انسان صحبت کنند (قبول، ۱۳۸۹، ۲: ۳۳).

- توجه نویسنده به زبان محاوره ای یا گفتاری: این بخش در جای خود بسیار مهم تلقی می شود؛ چرا که اهل زبان در مکالمات روزمره خود به زبان محاوره ای یا غیر رسمی حرف می زنند و تمایزی از این دست در کتاب های احسان قبول این فرصت را برای زبان آموز فراهم می آورد تا با زبانی که اهل زبان در زندگی روزمره از آن استفاده می کنند آشنا شود مانند: مصدر خواستن: / رسمی: می خواهم / غیر رسمی: می خوام/ می خوامی/ می خواد/ می خوامیم/ می خواین/ می خوان (همان، ۱۳۹۰، ۳: ۲۲).

۲-۳- مهارت خواندن:

خواندن یک مهارت اساسی و مکمل در یادگیری زبان است، خواندن، فرایندی است فعال و ادراکی؛ به عبارت دیگر، خواندن روند کسب اطلاعات از مطالب چاپی است. خواندن فرایندی است تولیدی؛ زیرا به خواننده ای نیاز دارد که توجه خود را به مطالب معطوف، و اطلاعات و مهارتهای آشنای قبلی را یکپارچه کند تا آنچه را نویسنده نوشته است درک کند. از دیدگاه کارشناسان و نظریه پردازان آموزش زبان، خواندن مهارتی است درخور توجه که محور آموزش محسوب می شود و آگاهی از فرایند و انواع آموزش آن، بسیار اهمیت دارد. محسوب می شود و آگاهی از فرایند و انواع آموزش آن، بسیار اهمیت دارد. با توجه به این مهم کتاب احسان قبول را مورد بررسی قرار می دهیم:

روش نویسنده در کتاب تلفیقی از سه روش مهارت خواندن است که عبارتند: روش تعلیم کل کلمه^۱ و معنا مرکز (زبان شناختی)^۲ و آوا مرکز (رمز مرکز)^۱: بدین صورت که هر درس با مجموعه ای از کلمات آغاز می شود که

۱. در روش تعلیم کل کلمه معلم با استفاده از کارتی که کلمه ای بر آن نوشته شده است و خودش آن را تلفظ می کند، آن کلمه را به دانش آموز می آموزد و از او می خواهد آن کلمه را تلفظ کند؛ رفته رفته کلمات یادگرفته شده برای دانش آموز بیشتر می شود و به آن حدی می رسد که می تواند آنها را در قالب جمله معنادار به کار برد (رینر و پولاجک، ۱۳۷۸: ۷۷).

۲ این روش در قالب جمله با مجموعه محدودی از کلمات شروع می شود تا این که دانش آموز کلمات زیادی را می آموزد و در قالب جملاتی با کلمات بیشتر به کار می برد (همان).

زبان آموز ملزم به شنیدن و تلفظ آنهاست، بدون اینکه چیزی از واجها، صامتها و یا مصوتهای آن بداند و دیری نمی پاید که همین کلمات در قالب جمله همنشین کلمات تازه دیگری می شود و سپس در مراحل بعدی به فراخور بحث حروف الفبا و صداها به فارسی آموز آموزش داده می شود مانند درس نهم از کتاب اول (۱۰۶-۱۰۷): «کلمه های جدید: گفت، آورد، خدا، پدر، فرزند، همسر، خانواده، زیارت، قبل، ورزش، گردش، هواپیما، قطار، اتوبوس، ماشین، هفته، ماشین

گفت: من هفته ی قبل حقیقت را به دوستم گفتم. / آورد: پدر یک ساعت قبل فرزندش را با ماشینش

آورد. و..... (قبول، ۱۳۸۸، ۱: ۱۰۶)

آموزش خواندن از طریق واج ها و مصوتهها، که به تفصیل در مبحث شنیدن بدان اشاره شده است مانند:

سیل = س + ی + ل برنج = ب + ر + ج (قبول، ۱۳۸۸، ۱: ۱۶)

— استفاده از یک متن که در هر جمله یک کلمه حذف شده و خط افقی یا نقطه چین جای آن درج می شود، و از زبان آموز خواسته شده که کلمات حذف شده را بنویسد. شایان ذکر است که تعداد کلمات متن در کتابهای نخست کمتر و در کتابهای بعدی بیشتر و بیشتر می شود.

«خودکار، خواندند، بخش، فهمید، خوب، تمرین های، کتابخانه، زبان، درس، نوشت

امروز صبح محمد و امید به رفتند. آنها در کتابخانه کتاب زبان فارسی را محمد.....

کتاب را با مداد.....، اما امید تمرین ها را با نوشت» (همان، ۱: ۹۳)

— درخواست خواندن متن از زبان آموز جهت شرح و تفسیر درست و صحیح که نشان دهنده درک مطلب

مورد نظر است: مانند متن شیخ بهایی ستاره شناس معمار و سولاتی نظیر: «هم معنی کلمه های زیر را بنویسید:

معروف: چهره: استعداد: شاگرد: شگفت انگیز: «(همان، ۳: ۹۱-۹۳).

— طراحی آزمون درک مطلب با سولاتی مانند:

«چرا ملا نصر الدین گفت " شما لباسهایم را به میهمانی دعوت کردید؟"» (همان، ۲: ۴۰)

— آموزش رعایت تکیه کلمات و جملات و نیز تلفظ جملات خبری و استفهامی از جمله موضوعات مهمی است

که موجب می شود لحن فارسی آموزان به فارسی زبانان نزدیک و نزدیکتر شو و در قسمت صحبت کردن به آن اشاره شده است. مانند: «آهنگ جمله خبری: شما به مدرسه رفتید/آهنگ جمله پرسشی: آیا شما به مدرسه

رفتید؟/آهنگ جمله پرسشی: شما به مدرسه رفتید؟» (همان، ۱: ۸۱)

و یا تکیه جمله:

«آیا دیروز علی با احمد به مدرسه رفت؟/خیر! دیشب علی با احمد به مدرسه رفت و..» (همان، ۱: ۱۰۸)

و سپس خواندن جمله های زیر با تکیه بر تکیه جمله: «آیا ندا لباس 'سبزش' را پوشید؟/نه او لباس 'زردش' را

پوشید» (همان، ۱: ۱۰۸)

— ارائه فرهنگ آوانگار که ترجمه عربی و انگلیسی کلمات علمی و تخصصی را ارائه داده است نقش بسزایی در

صحیح خوانی فارسی آموزان دارد و آنان را در بهبود مهارت خواندن یاری می رساند مانند:

۱. این روش با استفاده از آموزش حروف الفبا شروع می شود و حروف تک تک به دانش آموز آموزش داده می شود؛ به تدریج حروف آموزش داده شده، در قالب یک کلمه آموزش داده می شود تا به جمله می رسد (همان پیشین).

— خواندن صحیح اعداد از ضرورت‌های آموزش هر زبان غیر بومی محسوب می‌شود که " زبان نوین فارسی " از آن غفلت ننموده و توجه ویژه‌ای به آن مبذول داشته است چنانکه این روند از شماره‌های آسان به سخت در بیشتر دروس ادامه داشته است مانند: دویست و هشتاد و یک هزار و دویست و دو (۲۸۱۲۰۲) (قبول، ۱۳۸۹، ۲: ۱۰۶).
 — شایان ذکر است که تصاویر نقش بسزایی در تفهیم مفاهیم، خواندن و درک مطالب توسط زبان آموز ایفا می‌کند، و از این روست که حجم زیادی از کتاب " آموزش نوین زبان فارسی " به این امر اختصاص یافته است.

۲-۴- مهارت نوشتن:

مهارت نوشتن در واقع پیچیده‌ترین و دشوارترین مهارت زبانی است و در واقع زبان‌آموز مهارت انتقال پیام را در قالب نوشتار فرا می‌گیرد. این مهارت سطوح مختلفی دارد که از رمزگذاری ساده، یعنی رونویسی آغاز شده و به حد نهایی که نوشتن خلاقانه است ختم می‌شود.

موضوع‌هایی که برای نوشتن از سوی معلم ارائه می‌شود باید جالب باشد تا فراگیران را تحریک به نوشتن کند. و نیز در مراحل اولیه بهتر است موضوعاتی انتخاب شود که زبان‌آموزان اطلاعات کافی درباره آن داشته باشند و به نظر می‌رسد مؤلف کتاب سعی داشته تا در متن درسی ارائه شده ابتدا اطلاعات لازم را به فراگیران بدهد و سپس آن‌ها را به نوشتن ترغیب کند. مانند درس‌هایی که در مورد تاریخ ایران، ماه‌های شمسی و مسائل نظیر آن است. و یا موضوعاتی مانند شغل‌ها، ورزش، و ... که همه در زندگی با آن‌ها ارتباط داشته‌اند را مطرح می‌نماید.

دادن تکالیف نوشتاری به فراگیران زبان فارسی جهت تمرین نکاتی که در کلاس از معلم آموخته‌اند امری ضروری به نظر می‌رسد. نگارندگان این سطور بعد از اشاره به نمونه تمرین‌های نوشتاری که می‌توان برای کار در کلاس یا تکلیف استفاده کرد به ذکر تمارینی از کتاب دکتر احسان قبول پرداخته‌اند:

— نوشتن تمرین به صورت جایگزینی^۱: به این صورت که بخشی از جمله توسط عبارات‌های مختلف جایگزین شود. نویسنده کتاب به این نکته توجه داشته و تمارینی را باین عناوین در کتاب خود جای داده است: «کلمه مناسب را در جای خالی بگذارید: آمد (مدرسه، برادر، رفت، از)» (همان، ۱۳۸۸، ۱: ۸).

— تمرین‌های کنترل شده: به صورت تغییر شکل جمله، ترکیبات جملات، بسط جملات و کوتاه کردن آن‌ها صورت می‌گیرد و برای مراحل اولیه آموزش مفید است. در کتاب مورد بررسی شاهد برخی از این تمرینات هستیم. مانند: «جمله‌های زیر را مرتب کنید: دانش‌گاه، ما، فارسی‌یمان، در، کتاب، را، خواندیم، همهی» (همان، ۲: ۱۰۰) و یا «با کلمه‌های زیر جمله بنویسید: حقیقت، کتاب:» (همان، ۲: ۱۰۴).

— درگیر کردن فراگیر زبان با مفهوم و معنای جملات: در برخی تمرینات مؤلف از فراگیر خواسته تا مفهوم جمله را با جمله‌ای دیگر بیان کند و این امر خود مستلزم فهم و درک جمله اولیه به صورت صحیح بوده و بر توانایی فراگیر در ساختن جملات جدید با ساختاری متفاوت کمک می‌کند: «آیا بهتر است عالم نسبت به این مسأله بمیرم یا جاهل؟ مفهوم این جمله را به صورت جمله‌ای دیگر بنویسید» (همان، ۱۳۹۰، ۳: ۴۵).

۱. Replacement

- تصحیح جمله‌های نادرست: مؤلف در برخی تمرین‌ها از فراگیر خواسته است تا با تأمل در جملات و با توجه به نکات دستوری خوانده شده اشتباهات را اصلاح کند: «اشتباهات را در جملات زیر پیدا و اصلاح کنید: ۱- پارسال بنیایان توانستند که یک ساختمان ده طبقه ساختند (۲ اشتباه)» (قبول، ۱۳۹۰، ۳: ۲۱)

- کامل کردن جملات ناقص: در این تمرینات از فراگیر خواسته می‌شود جملات را کامل کند مانند نمونه زیر:

«جمله‌های زیر را کامل کنید: ۱- ما می‌ترسیم که ۲- هنرمندان دوست دارند که» (همان، ۳: ۲۰)

- ساختن کلمات معنادار مختلف از واج‌های درهم ریخته: که البته این تمرین در سطوح متوسط صورت گرفته که فراگیران با واج‌ها آشنایی کامل یافته‌اند.

«در جدول زیر ۲۰ کلمه را از کلمه‌های جدید درس پیدا کنید. آیا می‌توانید کلمه‌های دیگری را هم پیدا کنید؟» (همان، ۳: ۱۷)

- نوشتن انشا در موضوعات مختلف: نویسنده کتاب در سطوح بالاتر از فراگیر می‌خواهد تا انشا بنویسد: «درباره یکی از دو موضوع زیر انشایی بنویسید خلاصه انشایتان را در کلاس به صورت شفاهی بگویید» (همان، ۳: ۴۷)

- نوشتن ادامه داستان یا مطلبی که از سی‌دی شنیده می‌شود: این تمرین نه تنها قدرت تخیل و توانایی فراگیر را در نوشتن به کار می‌گیرد، بلکه مهارت نوشتن را به مهارت شنیدن و سخن گفتن در هم آمیخته است: «داستان را از سی‌دی بشنوید و بنویسید سپس ادامه آن را بنویسید و خلاصه‌ی داستان را در کلاس بگویید عنوانی را برای داستان‌تان انتخاب کنید» (همان، ۳: ۵۷).

- نوشتن خلاصه متن: نوشتن خلاصه از یک متن یا یک شعر مستلزم توانایی درک و فهم صحیح متن بوده که نیاز به تسلط خوانش صحیح متن دارد. در تمرین زیر نویسنده از فراگیر خواسته تا خلاصه مفهوم شعر را به صورت شفاهی در کلاس بگوید «شعر را با توجه به توضیحات در پایان آن بخوانید. خلاصه مفهوم شعر را به صورت شفاهی در کلاس بگویید» (همان، ۳: ۱۰۷).

- نوشتن انشا با طرح چند پرسش: این نوع سؤالات باعث می‌شود فراگیر زبان فارسی توانایی ربط و پیوند دادن جملات پراکنده و مختلفی را که در پاسخ چندین سؤال داده بیابد: «سؤالات را بخوانید و درباره آن‌ها فکر کنید سپس پاسخ سؤالات را در قالب یک انشای مرتبط و منظم بنویسید: زبان فارسی چه خصوصیت‌هایی دارد؟ زبان فارسی چه فایده‌هایی برای شما دارد؟ و...» (همان، ۳: ۱۰۶).

- گنجاندن تمرین حل جدول در کتاب: این امر که از فراگیر زبان فارسی بخواهیم جدولی با سؤالات مختلف را حل نماید در واقع باعث افزایش دایره واژگانی وی شده و بر اطلاعات وی نیز می‌افزاییم. دکتر احسان قبول علاوه بر حل کردن جدول از فراگیر می‌خواهد رمز جدول را یافته و در مورد آن تحقیق کند: «جدول زیر را حل کنید رمز جدول یکی از مکان‌های تاریخی ایران است درباره این محل تحقیق کنید و خلاصه تحقیق‌تان را در کلاس بگویید» (همان، ۱۳۹۰، ۳: ۵۵)

انتخاب رمزی که نام یک مکان تاریخی باشد نه تنها با موضوع درس ارتباط داشته بلکه انگیزه و رغبت لازم را در فراگیر ایجاد می‌کند تا به دنبال کشف آن باشد.

نکته قابل تأمل در کتاب درهم آمیختن و تلفیق نمودن مهارت‌ها با یکدیگر در سطوح مختلف کتاب است. به عنوان مثال سطح نگارش با مهارت گوش دادن در تمارینی که در زیر آمده در هم تلفیق شده است:

«کلمه‌های زیر را از سی دی بشنوید و مانند مثال هر کلمه را در زیر مصوت مربوط به آن بنویسید» (قبول، ۱: ۹)
اگر در سطح پایین از فراگیر خواسته شده تا کلمات را بنویسد در سطوح بالاتر از وی خواسته شده تا حکایتی را بازنویسی کند: «حکایت را از سی دی بشنوید و بنویسید» (همان، ۳: ۴۶).

و یا در تمرینی مانند تمرین زیر شاهد آنیم که مهارت نوشتن با مهارت سخن گفتن تلفیق شده است، در ابتدا مؤلف از فراگیر زبان فارسی خواسته است با ترکیب کردن حروف کلمات معناداری بسازد: «با کلمه‌هایی که پیدا کردید جمله‌هایی را به صورت شفاهی بگویید» (همان، ۳: ۱۸)

گاهی تمرین نوشتن مربوط به ساختار زبانی و دستور زبان است که از فراگیر می‌خواهد تا زمان مناسب افعال را بنویسد مانند: تمرین ۵ درس دوم جلد سوم: «جمله‌های زیر را با مصدر داخل پرانتز منفی کنید. به تناسب زمان فعل‌ها دقت کنید: کودک با قاشق و چنگال غذا می‌خورد. (خواستن)» (همان، ۳: ۲۰).

باید توجه شود تا مراحل مختلف نوشتن مانند مراحل پیش از نوشتن، آمادگی برای نوشتن، پیش نویس، مرور، ویرایش پیش‌نویس و فرایندهای پس از نوشتن توسط معلم اجرا شود.

نتیجه:

- اصول مهارت نوشتن و سطوح مختلف آن یعنی رونویسی تا ایجاد انگیزه در دانش‌آموز جهت نوشتن خلاقانه در کتاب «آموزش نوین فارسی» رعایت شده است.

- هر یک از مهارت‌های مهم آموزش زبان با برنامه‌ریزی و در راستای سطوح و پایه‌های قبلی مطرح شده‌اند.

- آموزش مهارت‌های زبانی مستقل از بافت فرهنگی - اجتماعی زبان فارسی نیست، چه به مهارت برقراری ارتباطی مؤثر توجه خاص دارد.

- به آموزش فراگیران به صورتی هماهنگ در قالب سه حیطه شناختی، عاطفی، و مهارتی توجه شده است.

- شنیدن، یکی از پایه‌ای‌ترین و اساسی‌ترین مهارت‌های آموزش زبان است که تا حدود زیادی مورد کم توجهی و بی‌مهری متولیان آموزش زبان قرار گرفته، اما کتاب حاضر با توجه ویژه‌ای که به این مسأله مبذول داشته، زبان فارسی را به زبان آموزان غیر بومی به ویژه عرب‌زبانان به شیوه‌ای مؤثر و لذت بخش ارائه داده است.

- نویسنده با آگاهی از اهمیت مهارت خواندن در آموزش زبان به خوبی و با ظرافت تکنیک‌های مورد نیاز این مهارت را به کار گرفته است؛ شنیدن و تکرار کردن، تلفظ، گفت و گو، حفظ کردن متون نثری و شعری، صحبت کردن در مورد موضوعات به صورت آزادانه و انتخاب موضوعات مربوط به ادبیات فارسی برای متون آموزشی از مهم‌ترین تکنیک‌های مربوط به مهارت صحبت کردن است که مؤلف در کتاب‌های خود به کار گرفته است.

فهرست منابع

منابع فارسی

- حقانی، نادر. مهارت پنجم. ۱۳۸۴. www.SID.ir
- قبول، احسان. آموزش نوین زبان فارسی. چاپ دوم. نشر یاسین. ۱۳۸۸.
- چستن، کنت. گسترش مهارت‌های آموزش زبان دوم (تئوری و عملی). ترجمه محمود نورمحمدی. نشر رهنما. ۱۳۷۸.

منابع عربى

- الفضيلة، نور.. تفعيل البيئة العربية بالألعاب اللغوية لترقية مهارة الملام. رسالة مقدمة لنيل درجة الماجستير. جامعة مولانا مالك ابراهيم الاسلامية. جمهورية اندونيسيا. ٢٠٠٩م.
 - عليان، أحمد فؤاد محمود. المهارات اللغوية (ماهيتها وطرائق تدريسها). رياض. ١٩٩٢م.
- منابع الكترونيكى
- جعفر لپسند، ٩٤٥٨. <http://afarineshdaily.ir/afarinesh/News.aspx?NID=9458>.
 - رينر، كيث و پولاجك، الكساندر. روانشناسى خواندن. ترجمه مجدالدين كيوانى. مركز نشر دانشگاهى. ١٣٧٨.

منابع لاتين

- Richard N. Frye. History of the Persian Language in the East (Central Asia).
http://richardfrye.org/files/History_of_the_Persian_Language_in_the_East.pdf
- Alan S Kaye. Persian loanwords in English.
<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage>
- New Persian. ٢٠٠٧.
http://sites.la.utexas.edu/persian_online_resources/history-of-the-language/new-persian